

Nederland tweede exporteur van agrarische producten: prestatie of probleem?

Voor een klein land als Nederland is het bijzonder om als tweede exporteur van agrarische producten bekend te staan, na de Verenigde Staten. Maar moeten we dat wel willen of is een productieniveau voor alleen zelfvoorziening beter te verantwoorden vanuit het oogpunt van rentmeesterschap? Minister Schouten wil toch ook toe naar kringlooplandbouw en de Europese Commissie heeft dat idee nu ook omarmd. Een beschouwing. Tekst: Bert Smit Beeld: d-eYe-photography

Nederland is al jaren nummer twee op de wereldranglijst van agrarische exporteurs, uitgedrukt in euro's (94,5 miljard euro in 2019; Jukema et al., 2020). Maar inzommend op de cijfers blijkt dat een vrij groot deel daarvan (26 miljard euro in 2019, een kleine 30 procent) doorvoer (officiële term: wederuitvoer) betreft. Dat heeft te maken met de havens van met name Rotterdam en Amsterdam, waar grote schepen aanmeren en de inhoud op kleinere schepen en vrachtwagens wordt geladen om verder te vervoeren naar de eindbestemming. Die bestemming ligt dus voor 30 procent buiten Nederland. Dat betreft vaak bulkproducten als graan en soja.

Als we kijken naar wat we zelf in Nederland voortbrengen en exporteren, dan blijken dit deels typisch Nederlandse producten te zijn: bloembollen, snijbloemen, potplanten, kas- en vollegrondsgroenten, pootaardappelen, groentezaden, kaas, melkpoeder (voor Chinese kinderen) en veel biologische groentes (ongeveer 50 procent van de biologische productie in Flevoland, de belangrijkste provincie in Nederland op dit terrein, wordt geëxporteerd (Dekking et al., 2020)). Dit betreft meestal geen bulk- maar speciale producten met toegevoegde waarde, waardoor deze export ook een duidelijke bijdrage levert aan ons bruto nationaal product.

Nederland is in veel opzichten een geschikt land om de genoemde gewassen en producten voort te brengen, denk aan ons (gematigd zee)klimaat, de grondsoort en de vlakke ligging van bijna alle landbouwgrond, het vakmanschap en ondernemerschap van de Nederlandse boer en tuinder, het kennisnetwerk, de logistieke faciliteiten en de goede organisatiestructuur. Niet ieder land in de wereld verkeert in zulke gunstige omstandigheden. Het is niet zo dat Nederland de wereld kan voeden. Zo brengt Nederland 1 procent van het Europese graan voort. Maar onze 'speciale' producten vinden gretig afzet en geven boeren en tuinders in andere landen

de mogelijkheid om met ons hoogwaardig uitgangsmateriaal goede aardappelen en groenten te telen. Als landen als Senegal door hun eigen uienvoorraad heen zijn, is Nederland in staat aan te vullen met grote, stevige uien, die goed bewaarbaar zijn. We hebben als klein landje daarmee een plek in de wereldvoedselvoorziening.

GRONDGEBRUIK

De andere kant van de medaille is dat we meer voortbrengen dan wat voor zelfvoorziening noodzakelijk zou zijn. Dat betekent dat we meer grond gebruiken voor de land- en tuinbouw of die grond intensiever gebruiken dan nodig als we van export af zouden zien. Ook zou het aantal melkkoeien, varkens en kippen naar beneden kunnen. Een afname van grondgebruik, veestapel en teeltintensiteit in Nederland zou goed kunnen uitpakken voor milieu, natuur en biodiversiteit, landschap en klimaat. Zouden we dat dan niet na moeten streven in een land, waarin zoveel mensen wonen en zoveel activiteiten op een klein oppervlak gecombineerd moeten worden? Onze 'milieugebruiksruimte', een soort quotum voor vervuiling, is beperkt en moeten we verdelen over verschillende functies, die we in ons land willen combineren, zoals wonen, verkeer, industrie, recreatie en land- en tuinbouw. Zeker nu we tegen onze grenzen aanlopen, zoals in de stikstofproblematiek, moeten we nadenken hoe we onze ruimte, zowel de grond als de gebruiksruimte, willen gebruiken. Dat betekent dat we onze nationale doelstellingen moeten verdelen over de verschillende sectoren van de economie. Dat kan bijvoorbeeld een kleinere land- en tuinbouwsector inhouden of meer nadruk op agrarische activiteiten met kleinere effecten op milieu en natuur. Dat kan dan een flinke krimp van de veehouderijsectoren opleveren, maar ook van de arealen bloembollen, snijbloemen, potplanten, kas- en vollegrondsgroenten, poot- en frietaardappelen, suikerbieten, brouwergerst, groentezaden en ook van veel biologische groentes, omdat van al deze producten

het binnenlandse gebruik en de binnenlandse consumptie slechts een (vaak) klein deel vormen van de huidige beschikbaarheid. Wellicht zouden we dan een deel van de vrijkomende grond kunnen benutten voor gewassen waarvoor we nog niet zelfvoorzienend zijn, zoals baktarwe en peulvruchten. We houden dan waarschijnlijk ook nog grond over om extra natuur en bos aan te leggen, wat onder meer goed is voor koolstofvastlegging en voor het klimaat. Samen met een verkleining van de veestapel (en dus verlaging van verschillende emissies zoals ammoniak) en van intensieve gewassen (en dus van het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen), komen we dan een stuk dichterbij de stip op de horizon: een natuurinclusieve, klimaatneutrale kringlooplandbouw. Als je dat dan ook nog eens doet met een sterke gerichtheid op de lokale markt (letterlijk op de weekmarkt en daarnaast huisverkoop, bediening van lokale supermarktvestigingen), zal ook de interactie tussen boer en burger een stuk verbeteren (zie bijvoorbeeld Schippers, 2016). Kortom: iedereen blij!

BALANS

We kunnen als BV Nederland dus kiezen voor een balans tussen vraag en aanbod van agrarische producten binnen Nederland, uitgezonderd producten die zelfs bij klimaatopwarming hier niet te telen zijn, zoals cacao en sinaasappelen. Die kant lijkt het nu wel op te gaan, omdat ons land meer ruimte claimt voor Schiphol en Pernis dan voor de eerste levensbehoefte 'voedsel' en de land- en tuinbouw wellicht onevenredig sterk zal moeten bijdragen aan onze gezamenlijke doelstellingen. Aan een dergelijke keuze hangt echter wel een prijskaartje. Of eigenlijk meerdere prijskaartjes: 1) De bijdrage van de land- en tuinbouw aan het nationale inkomen neemt sterk af; 2) Het aantal boeren in Nederland zal halveren, zeker als bij een productassortiment op de bedrijven met gemiddeld veel lagere saldi per ha het areaal per bedrijf flink zal moeten toene-

men om te kunnen blijven boeren (niet iedereen kan rechtstreeks aan de consument leveren); 3) Andere landen kunnen moeilijker aan hoogwaardig uitgangsmateriaal komen of zullen de wegvallende importen uit Nederland zelf gaan opvangen. Vrijwel zeker zal dat gepaard gaan met hogere emissies en milieubelasting per kg product, want op dat terrein is Nederland ook koploper; die is namelijk laag. Met andere woorden: wat wij hier in Nederland door een nadruk op zelfvoorziening aan verbetering voor natuur, milieu en klimaat zouden bereiken, zou meer dan ongedaan gemaakt worden door verschuiving naar andere landen. Nu is de vraag of je in een context van vrije uitwisseling van diensten en goederen, vanuit juridisch oogpunt, de Nederlandse grenzen min of meer dicht kunt gooien. Maar zelfs als dat wel zou lukken en we veel Nederlanders blij en gelukkig maken, dan is nog de vraag of de wereld als geheel er veel bij wint. De theorie van 'optimale allocatie', ofwel daar produceren waar de omstandigheden het beste zijn, is nog steeds relevant voor een houdbaar economisch systeem.

JOZEF IN EGYPTE

Moeten we dan niets met al die problemen, zoals stikstof en klimaat? Zeker wel, dat is onze verantwoordelijkheid als rentmeesters van een aarde, die we in bruikleen hebben van de Schepper. Als onderzoeker ben ik dagelijks met vele anderen bezig om te zoeken naar wegen om als land- en tuinbouw een positieve bijdrage aan milieu, natuur en klimaat, landschap te leveren. Dat zijn grote vragen en de antwoorden liggen niet voor het oprapen. Maar, zoals Jozef als onderkoning van Egypte al graan verhandelde met omringende landen om (ook) daar de hongersnood te beteugelen, zo zie ik voor Nederland als innovatief en handelsland mogelijkheden om een steentje bij te dragen aan de wereldvoedselvoorziening op een manier, die de grenzen van onze planeet (de zogenoemde 'planetary boundaries') respecteert.

Referenties:

Dekking, A., J.-E. Jansma, B. Janssens en B. Smit, 2020. Biologische landbouw in Flevoland; Omvang en productstromen. Wageningen Research, rapport WPR-822
Jukema, G.D., P. Ramaekers en P. Berkhout (Red.), 2020. De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband. Wageningen/Heerlen/Den Haag, Wageningen Economic Research en Centraal Bureau voor de Statistiek, Rapport 2020-001
Schippers, W., 2016. Boeren met ontzag. Over groei, grenzen en perspectieven. www.boerenmetontzag.nl

